

EDEBİN GÜZELLİKLERİ

Hayâ kelimesi, sözlük anlamı itibariyle utanmak, çekinmek ve sıkılmak demektir. Terim anlamıyla ise nefsin, çirkin davranışlardan rahatsızlık duyup onlardan vazgeçmesidir.

Edep ve hayâ kavramları Rabbimizin insan fitratında var ettiği duygulardandır. Edep ve hayâ, Efendimizin de işaret ettiği gibi yaratılış hikmet ve gayesine uygun, insana yaraşır bir hayat sürme çabasıdır. Edep ve hayâ, insanın nefsini terbiye etmesi, kendini ve haddini bilmesidir. Ruhunu Kerim Kitabımızdan besleyen müminler, kâmil insan olma yolunun edep ve hayâdan geçtiğini bilirler. Müminin söz ve davranışları edeple değer bulur. Edeple yapılan tövbe makbul olur. Dua ve ibadetler, edeple eda edilirse Allah’a yükselir ve sahibini yüceltir.

Edep ve hayâyı kuşanan kalpte ancak hayır ve güzellik bulunur. Edebi şiar edinmiş bir zihinden ancak faydalı düşünceler sadır olur. Edeple konuşan bir dilden ancak hayırlı ve hoş sözler dökülür. Böyle bir dil, kendini ilgilendirmeyen boş sözlerden, dedikodu, yalan, iftira gibi mümine yakışmayan konuşmalardan uzak durur. Edep ve hayâ ile nazar eden göz, kendi ayıbını aramaktan başkalarının kusur ve noksanını göremez. **“Söyle müminlere, gözlerini muhafaza etsinler.”** (Nûr 24/30-31) âyetinin terbiyesinden geçen göz, mahremiyet sınırlarını ihlal edemez. Edep ve hayâ perdesine bürünen kulak, Rabbimizin hoşnut olmadığı her türlü söze kapalıdır. Edep ve hayânın tadına varan gönül, kin, haset, kibir, nefret gibi her türlü nefsanî duygunun esaretinden kurtulur.

Hayâ kavramı âyet-i kerimelerde ve hadis-i şeriflerde üzerinde sıklıkla durulan bir kavramdır. Örneğin bir âyette Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

O, (Şeytan) size ancak kötülüğü, çirkinliği (hayasızlığı), Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemenizi buyurur. (el-Bakara 2/169)

Peygamberlerin temel vasıflarından biri olan hayâ erdemi, onların gönderildikleri toplumlara ısrarla öğütledikleri bir sünnet olagelmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ

“İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!” (Buharî, Edeb, 78)

İslâm dini, insanın doğasında var olan hayâ duygusunu, Allah Teâlâ'nın belirlediği ilkeler doğrultusunda şekillendirerek şahsiyle bütünleşen bir karakter özelliği hâline getirmesini ister. Böylece doğruyla yanlış ayırt ederek Rabbinin kötü ve çirkin görüp yasakladığı söz ve fiilleri yapmaktan hayâ eden kulun, haramları terk edip helâllere sarılması, dolayısıyla dinin gereklerini yerine getirmesi daha kolay olacaktır. İşte bu nedenle Allah Resûlü,

الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

“İman, yetmiş küsur parçadır. Hayâ da imandan bir parçadır.” (Müslim, İman, 57) buyurmuş, “hayâ ile imanın birbirine bağlı olduğunu, biri olmazsa diğerinin de **olamayacağını**” ifade etmiştir. (Hâkim, Müstedrek, 30). Bir defasında fazla utangaç olduğu gerekçesiyle din kardeşini azarlayan birini görünce, “**Onu (kendi hâline) bırak. Çünkü hayâ, imandandır.**” demiştir. (Buhari, Edeb, 77)

Allah Resûlü “**Gücün yettiğinde avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!**” diye nasihatte bulunduğu bir sahabînin, yalnız kaldığı zamanlarda da avret yerlerini örtmesinin gerekli olup olmadığını sorması üzerine şöyle cevap vermiştir:

“**Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en lâayık olan, Allah'tır.**” (Tirmizî, Edeb, 22)

Böylece inananlara, herkesten önce Allah'tan hayâ etmek gerektiğini bildiren Hz. Peygamber, O'ndan nasıl hayâ edileceğini de yine kendisi öğretmiştir.

ذَاتَ يَوْمٍ اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَقَّ الْحَيَاءِ قَالَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَسْتَحْيِي وَالْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ لَيْسَ ذَلِكَ وَلَكِنْ مَنْ اسْتَحْيَى مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ فَلْيَحْفَظْ الرَّأْسَ وَمَا حَوَى وَلْيَحْفَظْ الْبَطْنَ وَمَا وَعَى وَلْيَذْكُرْ الْمَوْتَ وَالْبَلَى وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَقَّ الْحَيَاءِ

Bir gün ashâbına, “Allah'tan gereği gibi, hakkıyla hayâ edin!” buyurunca onlar, “Ey Allah'ın Resûlü! Elhamdülillâh biz Allah'tan hayâ ediyoruz.” demişlerdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şöyle açıklamıştı sözlerini: “Bu, sizin anladığınız gibi değildir! Allah'tan hakkıyla hayâ etmek, baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karnın içine aldığı organları (her türlü günah ve haramdan) korumak, ölümü ve (toprak altında) çürümeyi daima hatırlamaktır. Âhireti arzu eden, dünyanın süsünü terk eder. Kim bu şekilde davranırsa Allah'tan gereği gibi hayâ etmiş olur. (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 24)

Hayâ, bütün insanlığın vazgeçilmez değerlerindendir. Ancak dinimizde hayanın ayrı bir yeri vardır. Nitekim dinimiz hayayı imanın bir göstergesi olarak kabul etmiştir. Rasulullah'ın (as) şu sözü bu konuyu özetler mahiyettedir:

الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ

“Hayâ imandandır, iman sahibi kimseler de cennete girer. (Buhârî, İman, 16)

Hayâ, kalbi Allah'a bağlamaktan kaynaklanan bir incelikler. Böyle kalp sahiplerinde bulunan vakarlı bir duruş, edepli bir bakıştır. Bulunduğu şeyi güzelleştiren bir süstür hayâ. Öyle bir süstür ki insanı zarifleştirir, vakurlaştırır. Aynı şekilde bir müminin takınması gereken en önemli zinettir hayâ. Nitekim bu hususta Nâbî'nin şu sözü meşhur olmuştur:

Sakın terk-i edepten, kûy-ü mahbûb-u Hüdâdır bu

Nazar-gâh-ı ilâhîdir, makâm-ı Mustafâ'dır bu

Bu sözün hikayesi de şöyledir: Nâbî edeb örtüsüne bürünmüş bir şekilde Medine yollarına düşer. Şair Nâbî'yi bu şerefe nail eden, zamanın paşalarından birinin iltifatına mazhar olmaktır. Nâbî yanmaktadır. Gönlü aklına, akli gönlüne hâkimdir. İltifatına nail olduğu paşayla hac yolculuğuna çıkar ve varır Medine-i Münevvere'ye. Münevverler münevverinin şereflendirdiği gülzâra. Gönlü Peygamberinin aşkıyla öylesine yanıyordur ki binlerce kilometre yoldan deve sırtında gelen Nâbî'nin gözünde zerre miktarınca uyku yoktur. Medine görünür bir seher vakti uzaktan. Yol arkadaşı olan paşa, devenin üzerindeki mahmilde uyumaktadır. Atası Osman Gazi'nin edebiyle edeplenmiş Nâbî, hicap duyar Yaratıcısının mahbûbunun mekânına yaklaşırken uyuyor olmaktan. “Peygamberin kabrini ziyaret edeceğim.” diye heyecanlanan Nâbî'nin ne sevgisi ne ilmi böyle bir edepsizliğe müsaade etmiyordur zaten. İki cihan güneşinin bulunduğu topraklara geldikleri hâlde uyumaya devam eden paşanın bu hâlimden çok rahatsız olur. “Biraz sonra Medine şehrine gireceğiz. Böyle yatmak hiç münasip olur mu?” diye düşünür. Bu halle kederlenir, Peygamber aşkıyla yanan nazenin kalbi kırılır. Ve dudaklarından, paşayı uyandıracak derecede yüksek bir sesle, şu mısralar dökülür:

Sakın terk-i edepten, kûy-ü mahbûb-u Hüdâdır bu

Nazar-gâh-ı ilâhîdir, makâm-ı Mustafâ'dır bu

Mürâât-ı edeple, gir Nâbî bu dergâha

Mutaf-ı kudsiyândır, bûsegâh-ı enbiyâdır bu

(Edebi terk etmekten sakın! Çünkü burası Allah'ın sevgilisinin memleketidir. Allah'ın nazar ettiği yerdir. Mustafa (as)'nın makamıdır. Ey Nâbi, bu dergâha edebini muhafaza ederek gir. Burası nebilerin öptüğü, meleklerin tavaf ettiği yerdir.)

Nâbî bunlar gibi pek çok beyitle, o şanlı Peygamberi methedip gaflet içinde uyuyan zatı uyandırır. Şiiri duyan paşa hatasını anlayıp aniden doğrulur ve Nâbi'ye sorar: “Ne zaman yazdın bu şiiri? Bizden başka bunu bilen var mı?” Nâbi: “Daha önce söylememiştim. Sizi böyle görünce yazdım” der. Cevabı duyan paşa rahat bir nefes alır: “Aman Nâbi, başka kimse duymasın” der.

Kafile ezan vakti Mescid-i Nebevî'ye varır. Velâkin Mescid-i Nebevî'deki minarelerden bu şiir okunmaktadır. Nâbi ile paşa hayret içinde kalırlar. Hemen müezzinlerden birini bulup bu durumun sebebini sorarlar: “Söylediklerin ne idi? Onları niçin söyledin”. Ancak müezzin ser verip sır vermemekte kararlıdır: “Kafamı kesseniz söylemem” der. Fakat, der Nâbi. “Bunları biraz önce ben söyledim. Sen nerden duydun?” Müezzin: “Senin ismin Nâbi mi” diye sorar. “Evet”, cevabını alan müezzin Nâbi'nin ellerine sarılır, Nâbi de onun boynuna... Paşa bu manzara karşısında: “Adının Nâbi olduğunu nereden bildin” diye sorar.

Müezzin anlatmaya başlar: “Akşam abdestli olarak yatmışım. Rüyamda Peygamberimizi gördüm. “Ya müezzin, kalk! Benim âşıklarımdan birisi kabrimi ziyarete geliyor. Minareden şu cümleleri oku ve onu karşıla.” dedi. Ben de abdest alıp Peygamberin iltifatına mazhar olan o kişiyi karşılamak için minareye koştum.”.

Bir mümine yakışan işte bu tavidir. Edebi; kalbimizden, ailemizden ve etrafımızdan uzaklaştırırsak bizi biz yapan değerlerden bütünüyle uzaklaşmış oluruz. Nitekim bu durumu Mevlana'ya atfedilen şu söz ne kadar da güzel özetlemiştir:

Edeb bir tâc imiş nûr-ı Hûdâ'dan

Giy o tâcı emîn ol her belâdan

Maalesef gün geçtikçe insanoğlu bu kavramlara daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Sosyal medyada, cadde ve sokaklarda gün geçmiyor ki hayasızlık örnekleri ile karşılaşmayalım. Hayâsızlıklarla/kötülüklerle karşılaşan bir müminin yapması gerekenler de yine şu hadiste dile getirilmiştir:

من رأى منكم منكراً فليغيره بيده، فإن لم يستطع فبلسانه، فإن لم يستطع فبقلبه، وذلك أضعف الإيمان

“Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki bu imanın en zayıf derecesidir.” (Müslim, Îmân 78)

Hiz. Ali (r.a) de şu beyitleriyle hayâ kavramını güzel bir şekilde nitelemiştir:

إِنَّ الْجَمَالَ جَمَالُ الْعَقْلِ وَالْأَدَبِ * لَيْسَ الْجَمَالُ بِأَثْوَابِ تَزِينِنَا
إِنَّ الْيَتِيمَ يَتِيمُ الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ * لَيْسَ الْيَتِيمُ الَّذِي قَدْ مَاتَ وَالِدُهُ

Güzellik, bizi süsleyen elbiselerin güzel olmasında değildir. Asıl güzellik ilim ve edep güzelliğidir. Ana babası ölen yetim değildir. Asıl yetim, ilim ve edepten yoksun kimsedir.

Her toplumun kendince doğru bulduğu bazı erdemler vardır Ancak İslam dinimizin temelini biraz önce de ifade ettiğimiz üzere haya oluşturmaktadır. Bu hususta Hiz. Peygamber (as) şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ لِكُلِّ دِينٍ خُلُقًا، وَإِنَّ خُلُقَ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ

“Her dinin kendine özgü bir ahlâk yapısı vardır; İslâm ahlâkının özü de hayâdır.” (İbn Mâce; Zühd, 4181)

Ahlâklı bir toplum meydana getirme gayesinde olan Rahmet Peygamberi (s.a.v.), şüphesiz hayâ duygusunda da zirve idi. O'nun tertemiz hayâsını Ebu Said el-Hudri (r.a.) şöyle anlatıyor:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشَدَّ حَيَاءً مِّنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا ، فَإِذَا رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ

"Peygamber Efendimiz (s.a.v.), örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha hayâlı idi. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde bu durum, mübarek simalarından hemen anlaşılırdı."

(Buhari, Menakıb). Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) üstün ahlâkını hayatlarına örnek edinen güzide sahabeler arasında da hayâ duygusu çok yüksek olanlar vardı. Örneğin hayâ timsali olarak tanıdığımız Hiz. Osman (r.a.) bizzat peygamberimiz tarafından - وَأَصْدَفُهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ

“Ashabın en hayalısı” olarak nitelendirilmiştir. Hiz. Osman (r.a) Bir gün Hiz. Peygamber'i ziyarete gitmişti. Uzanmış bir halde odasında dinlenen Efendimiz, daha önce Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer'i odasına kabul etmiş, sonra Hiz. Osman içeri girdiğinde derhal ayağa kalkmıştı.

AiŖe validemiz; "Ey Allah'ın Resûlu, Ebu Bekir ve Ömer'e göstermediğiniz saygıyı neden Osman'a gösterdiniz?" diye sorduğunda, Hz. Peygamber (s.a.v) AiŖe'ye:

أَلَا أَسْتَحِي مِنْ رَجُلٍ تَسْتَحِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ

“Meleklerin bile kendisine saygı duyduğu birine ben nasıl saygı duymayayım. Osman çok hayâlî bir insandır. Eğer aynı halde ona izin verseydim, hayâsından ötürü ihtiyacını bana tam ifade edemezdi”. (Müslim, 6209)

Peygamberimiz (s.a.v)'in yanında yetişen Enes bin Malik (r.a.) ise Efendimiz'in (s.a.v) hayâsını şöyle ifade eder: Nebiyy-i Ekrem Efendimiz, kesinlikle hakaret etmez, mübarek ağızlarından kaba bir söz çıkmaz ve lanet etmezdi. Birimize kızacak olduğuunda sadece: **"Allah iyiliğini versin, ona ne oluyor ki! " derdi. (Buhari, Edeb)**

Edep ve hayâ dinimizde öyle kıymetli bir yere sahiptir ki; "İslam edepten ibarettir" denilse yanlış olmaz. Hz. Ali (r.a.) edebi şöyle över: "Kişinin edebi, zehebinden (altın ve gümüşünden) hayırlıdır."

Hak dostu Hz. Mevlâna ise iman-edep ilişkisine şöyle değinir: **Aklım, kalbime; "iman nedir?" diye sordu. Kalbim ise aklıma; "iman edepten ibarettir" dedi.**

Mümin bir kimse nerede olursa olsun, hangi şartlar kendini kuşatırsa kuşatsın hayasızca bir tavır takınmaktan uzak durmalıdır. Bizler için en güzel örnek olan peygamberlerin hayatları incelendiğinde gönderildikleri toplumlarda bu davranışlarıyla ne denli etkili oldukları görölmektedir. Hz. Yusuf'un, Mısır Azizi'nin eŖi karşısındaki tutumu, Hz. Musa'nın Hz. Şuayb'ın kızlarına karşı hayasından ötürü konuşmakta zorlanması bu hususta zikredilen örneklerdendir. Öyleyse bir mümin, Allah'ın her an kendisini murakabe ettiğinin bilincinde olarak bir hayat yaşamalıdır. Nitekim bir âyette Rabbimiz bu durumu şöyle dile getirmiştir:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir. (el-Hadîd 57/4)

Rabbimiz bizlere hayadan ve edepten ayrılmadan bir hayat sürebilmeyi nasip eylesin. (Âmin)

Değerli cemaatimiz,

2023-2024 Umre turları hakkında sizleri bilgilendirmek istiyorum. Yeni umre turları için kayıtlarımız www.diyamet.be/umre adresi üzerinden online olarak başlamıştır. Katılmak istediğiniz turun son başvuru tarihine dikkat ederek kayıt yaptırmayı unutmayınız.

Bu vesileyle, tüm vatandaşlarımızın gecikmeden kayıt yaptırması ve bu konuda dikkatli ve tedbirli olmaları hususunda sizleri bilgilendiriyoruz.

Hayırlı cumalar dilerim.